

Att gissa ett ords betydelser – en ordinlärningsstrategi

Maria Wiksten

Nationellt centrum för svenska som andraspråk

Kan du gissa det kursiverade ordens betydelse? Hur gör du?

Sandra had won the dance contest and the audience's cheers brought her to the stage for an *encore*. "Every step she takes is so perfect and graceful," Ginny said *grudgingly*, as she watched Sarah dance.

Beck, I.L., McKeown, M. G. & McCaslin, E.S. (1983)

Att gissa ords
betydelser -
varför, vem
och när?

Det vanligaste sättet att
lära sig nya ord på sitt
modersmål

Är kanske mer en
läsförståelsestrategi än
en ordinlärningsstrategi?

Även om det inte blir
rätt lär man sig lite mer
om orden för var gång

Vilka faktorer inverkar på ens förmåga att gissa rätt?

- Andel okända ord i texten
- Förförståelse och kunskap om ämnet
- Hur tydligt sammanhanget är runt ordet och om det förekommer flera gånger eller ej
- Kunskaper om andra, liknande språk
- Kunskaper om svenskans grammatik och ordbildning
- Hur skicklig man är på strategin
- Arbetsminne, förmågan att läsa och avkoda med flyt

Prova att gissa betydelsen av dessa nonsensord

Vad kan då skola, föräldrar och barn göra för att åstadkomma en så naturlig och *kontsam* språksituation som möjligt för en minoritetsfamilj i Sverige idag? Den första *förutbrankningen* är att det svenska samhället och hela dess *skolgusen trufankerar* föräldrar och barn att försöka behålla och utveckla barnens förstaspråk. Den tydligaste signalen från skolan är att man *fonterar* i och på minoritets elevernas modersmål ("hemspråk") och att man visar intresse för vad eleverna lär sig i undervisningen. Attityderna i det svenska samhället till tvåspråkighet och tvåspråkiga personer är oerhört viktiga men *utkant* positiva attityder räcker inte.

Strategier för att gissa betydelsen

- Läs om meningen och kontrollera om du har läst ordet rätt.
- I vilket sammanhang står ordet? Vad kan du om ämnet?
- Känner du igen ordet (eller delar av det) från något annat språk?
- Vilka ord är det kombinerat med? Kan orden innan och efter ge ledtrådar till betydelsen?
- Vilken ordklass tillhör ordet? Är det en sak (substantiv), något som händer (verb) eller beskriver det något (adjektiv)?
- Hur är ordet bildat? Är det sammansatt? Går det att dela upp flera delar till exempel: o-veten-skap-lig, pre-par-at, håll-bar-het? Återfinns dessa delar i andra ord du kan? Vilken betydelse har de där?
- Finns det sambandsord i texten som kan ge ledtrådar till betydelsen?
- Kan man förstå meningen utan att förstå ordet?
- Pröva att gissa vad ordet betyder! Passar den betydelsen in i sammanhanget i stort?

Sambandsord

TID (ordningsföljd)	FÖRTYDLIGANDE	JÄMFÖRELSE – RELATIONER			
Därefter Därpå Efter Efterföljande Först Före Innan Medan När Sedan Sist Under tiden Varpå	Alltså Det vill säga/dvs Detta innebär att Ett exempel på detta Exempelvis I huvudsak	Jämfört med I relation till I jämförelse med I förhållande till Relativt			
	JÄMFÖRELSE – LIKHET	JÄMFÖRELSE - KONTRAST	SAMMANFATTNING		
	Det påminner om Ett liknande exempel Exakt som I enlighet med I likhet med Likaledes Likaså Likt Precis som På samma På samma sätt Såsom Ungefär som	Däremot I kontrast till I motsats till Till skillnad från Trots detta	Avslutningsvis För att avrunda För att sammanfatta Innan vi sätter punkt Sammanfattningsvis		
	KONSEKVENNS	TILLÄGG	ORSAK		
	Alltså Detta leder till Detta medför att Därav Därför En effekt av detta Följaktligen Följden blir Konsekvensen av På grund av detta Resultatet blir Skulle leda till Som en konsekvens av detta Så att Således	Dessutom Därtill Därutöver Förutom att Förutom detta Också Tillsammans med Vidare Ytterligare Även Tillika	Det beror på att Då Därför att Därmed Eftersom I och med Med anledning av Med härledning av Orsaken är På grund av/pga		

Verb	Substantiv	Adjektiv	Adverb
avslöja	avslöjande(t)	avslöjande	avslöjande
begå brott	brott(et)	brottslig	brottsligt
	brottsling(en)		
besluta	beslut	beslutsam	beslutsamt
filosofera	filosofi(n)	filosofisk	filosofiskt
	filosof(en)		
skaka	skakning	skakig	skakigt
		skakande	skakande

Husbåt eller båthus? Jobba med sammansättningar

Kunskap om suffix och prefix

Ingegerd Enström (2016)

Prefix/suffix	Betydelse	Exempel
-bar	”som är möjlig att”	bärbar, spelbar, ätbar
-het, -ning, -else, -tion	adjektiv eller verb som blivit sak, företeelse, egenskap	storhet, målning, skapelse, handling
-are	”person som utför något”	ledare,
-miss, van-		missuppfattning, missförstånd, vantolkning
ur-	”det allra första” (om substantiv) eller förstärkningsord (om vardagliga adjektiv)	uruppförande, urbefolkning, urbra, urkass
-sam	”på det sättet”	hjälpssam, uppmärksam

Malmgren, Sven-Göran (1994)

Stockholms
universitet

Morfem- typ: Betoningstyp	P R E F I X	$\sqrt{\text{R O T}}$	S U F F I X
A. <u>Normala långa</u>	1. o- miss- van- gen- an- er- sam- sär- und- 2. (Adverbs- och prepositions- liknande prefix:) till- upp- av- in- över- under- etc.	Alla rötter	-bar -skap -sam -het -dom -lek -aktig -mässig
B. <u>Speciella långa:</u> (Förkortar den när- mast föregående betoningen.)	—	—	1. (Romanska suffix:) -al -ant -at -ell -era -eri -i -ik -in -ism -ist -it -itet -iär -on -os -tion(-sion -ssion) -är -ör etc. 2. (Germanska:) -inna -essa
C. <u>Normala korta</u>	1. be- för- 2. (Latinska och grekiska prefix:) de- in- (in-) inter- kon- (ko-) pre- trans- syn- (syn-) a- mono- etc.	—	-ig -lig -ing -ning -ande -ende -else -are (subst; komp) -ast (superl) -a (verb; plur; "svag") -en (perf part!) -or -ar -er (plur!) -it (supin!)
D. <u>Speciella korta:</u> (Blockerar tonaccen- ten i ord med bara <u>en</u> lång stavelse.)	—	—	1. -is -isk -iker -re (komp) -erst (superl) (2.) (((((-en (<u>best art</u>) -er (<u>pres</u>))))))

Träna strategin i undervisningen

- Modeller för eleverna hur man kan göra
- Börja med texter där det är enkelt att gissa rätt
- Låt eleverna träna tillsammans, och sedan ensamma med minskad stöttning. Sprid gärna kunskap om strategin till andra lärare så att eleverna kan få stöttning i olika sammanhang. Då med fokus på läsförståelse.
- Att gissa ords betydelser är en av de strategier som eleverna kan använda – låt dem reflektera över hur de använder den, när de använder den (och inte), hur det fungerar och hur det kan bli bättre.

Frågor att reflektera kring och diskutera tillsammans

- Tränar ni idag era elever att gissa ords betydelser? Delge i sådana fall era erfarenheter.
- Hur skulle ni kunna utveckla ert sätt att jobba med att gissa ords betydelser? Vad passar era elever? Hur kan strategin kombineras med andra strategier för att lära sig ord?
- Att gissa ords betydelser kräver att man är en aktiv läsare och språkligt medveten – hur skulle ni mer beskriva de kunskaper och strategier som krävs?
- Hur jobbar ni idag med ordbildning? Vad fungerar bra? Vad vill ni utveckla?

Referenser

- Beck, I.L., McKeown, M. G. & McCaslin, E.S. (1983) Vocabulary Development: All Contexts Are Not Created Equal. *Elementary School Journal*, 83, 2, 177-81
- Enström, Ingegerd (2016). *Ordens värld: svenska ord - struktur och inläring*. 2. uppl. Uppsala: Hallgren & Fallgren
- Folse, Keith S. (2004). *Vocabulary myths: applying second language research to classroom teaching*. Ann Arbor: University of Michigan Press
- Lindberg, Inger (2018) Det skolrelaterade ordförrådet ur ett utvecklingsperspektiv. I: Skolverket, *Från vardagspråk till ämnesspråk, Del 5. Ordförrådet* <https://larportalen.skolverket.se>
- Kindenberg, Björn & Wiksten, Maria (2017). *Språkutvecklande NO-undervisning: strategier och metoder för högstadiet*. Stockholm: Natur & Kultur
- Kjellin, Olle (2020). *Svensk prosodi i praktiken: instruktioner och övningar i svenskt uttal, speciellt språkmelodin*. Upplaga 10 Lund: Studentlitteratur
- Malmgren, Sven-Göran (1994). *Svensk lexikologi: ord, ordbildning, ordböcker och orddatabaser*. Lund: Studentlitteratur
- Nation, I. S. P. (2013). *Learning vocabulary in another language*. Second edition Cambridge: Cambridge University Press
- Walldén, Rpbert (20210413) Högre seminarium: Texter, samtal och sammanhang i sva- och SO-undervisning, Stockholms universitet

Kontaktuppgifter

Mejla gärna maria.wiksten@andrasprak.su.se med kommentarer, frågor och funderingar kring det som filmen tar upp.

Diskutera filmerna med oss och med andra lärare i våra Facebookgrupper. Dela gärna med dig där hur du och dina elever arbetar med detta.

- [Svenska som andraspråk](#)
- [Sva inom vuxenutbildning NC](#)
- [Språkintröduktion och sva gymnasiet](#)
- [Sfi inom vuxenutbildning NC](#)

Nationellt centrum för svenska som andraspråk: www.andrasprak.su.se